

STALNI POSTAV RODNE KUĆE NIKOLE TESLE U SMILJANU

MATEA BRSTILO REŠETAR □ Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

sl.1. Memorijalni centar "Nikola Tesla",
instalacija u Rodnoj kući N. Tesle, Smiljan

Na temelju prijedloga Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu Hrvatskoga sabora i Vlade Republike Hrvatske u povodu obilježavanja 150. obljetnice rođenja znanstvenika i izumitelja Nikole Tesle Republika Hrvatska proglasila je 2006. godinu *godinom Nikole Tesle*, a donesena je i odluka o gradnji memorijalnog centra u Smiljanu, unutar kojega bi se nalazila rodna kuća Nikole Tesle s novim stalnim postavom, crkva sv. apostola Petra i Pavla s grobljem, gospodarski objekt, tematski park, potok Vaganac i zaravan podno brda Bogdanić.¹

Otvorenje *Memorijalnog centra "Nikola Tesla" u Smiljanu* i novog postava rodne kuće činili su središnju svečanost, održanu na dan izumiteljeva rođenja 10. srpnja 2006. godine. Novi stalni postav postao je tako prvi interaktivni i multimedijski osmišljen postav u Hrvatskoj, koji danas djeluje u sklopu Centra, a pod upravom Muzeja Like Gospić.

Osim na stručni rad, kao autorica koncepcije prizemnog dijela postava rodne kuće namjeravam se osvrnuti i na poslove koji su prethodili njegovoj konačnoj realizaciji, a u koje sam bila neposredno uključena, tj. na idejno i estetsko-likovno oblikovanje te izvedbeno-tehničke (fizičke) poslove. Izvanredni rokovi i uvjeti rada na gradilištu te udaljenost Smiljana od matične kuće, izvođača i suradnika u Zagrebu zahtijevali su potpunu predanost i iznimnu koncentraciju u radu.

1. RODNA KUĆA I PRETHODNI POSTAVI – od memorijalnoga prema ambijentalnome

Obljetnica, naravno, nije bila jedini razlog obnove postava, stoga je nužno prisjetiti se prijašnjih, a s njima i rekonstrukcija te poslijeratnih obnova rodne kuće i okoliša.²

¹ Odluku o osnivanju *Memorijalnog centra "Nikola Tesla" u Smiljanu* donijelo je Gradsko vijeće Grada Gospića na temelju članka 13. Statuta Grada Gospića (Službeni vjesnik Grada Gospića 7/01, 1/06 i 3/06).

² Detaljna dokumentacija o arhitektonskim rekonstrukcijama i obnovama rodne kuće nalaze se u Hrvatskome restauratorskom zavodu (Služba za nepokretnu baštinu, Odjel za graditeljstvo).

sl. 2. – 6. Komplex Memorijalnog centra "Nikola Tesla" u Smiljanu: Rodna kuća Nikole Tesle, crkva sv. apostola Petra i Pavla, gospodarski objekt, spomenik Nikoli Tesli kipara Mile Blaževića

U vrijeme dolaska Tesline obitelji iz Senja u Smiljan (1852.) i Teslina rođenja (1856.) kuća je bila drvena. Zidana je vjerojatno sagrađena odmah nakon 1863. godine, tj. nakon preseljenja Teslinih u Gospić. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata kuća i crkva bile su do temelja porušene, a potom nanovo sagrađene i obnovljene 1956., uoči proslave 100. obljetnice Teslina rođenja, s tim da je kuća, koja je podignuta nešto prije, 1951. godine³, dobila sasvim drugačiji izgled. Uoči 130. obljetnice Teslina rođenja, 1986. godine, provedena su opsežna istraživanja *Spomen-područja Nikole Tesle*, koja je obavio Restauratorski zavod Hrvatske, a investitor je bio Sabor Socijalističke Republike Hrvatske – Odbor za trajno obilježavanje ličnosti i djela Nikole Tesle. Nakon obavljenih stručnih poslova koji su prethodili konzervatorsko-restauratorskom zahvatu, na temelju obrade i sinteze svih podataka, te usporedbom s nacrtima parohijskih kuća koje su se u 19. stoljeću gradile na području karlovačke eparhije napravljena je rekonstrukcija zidane kuće. Prijašnji izgled drvene kuće, bilo je nemoguće postići jer se o njoj nije puno doznalo, a činjenica je da su se drvene parohijske kuće zbog prirode svećeničke službe svojim unutrašnjim rasporedom prostorija razlikovale od "običnih", seoskih. Eventualna rekonstrukcija drvene kuće samo na temelju pretpostavki bila bi samo izmišljotina. Dakle, obnovom 1986. godine kuća je (iako zidana) tlocrtno i gabaritno usklađena s onom iz 1856. godine, "vraćen" joj je ulaz iza apside crkve, koji je parohu služio za službene

namjene, a crkvi je vraćen zvonik na preslicu, što je za obnove 1956. godine bilo zanemareno. Podrum kuće jedini je preživio sve obnove i do danas je ostao u izvornom stanju.

Od 1956. godine do danas u kući su se izmijenila dva stalna postava. Prvi je postav 1956. godine, uoči proslave 100. obljetnice Teslina rođenja, izradio Povijesni muzej Hrvatske, danas Hrvatski povijesni muzej, na poziv republičkog Odbora za proslavu pri Izvršnom vijeću Sabora Narodne Republike Hrvatske koji je, ako slobodno mogu zaključiti, iako u manjem opsegu, bio na tragu današnjeg postava, također memorijalnog karaktera. "...Odbor je povjerio muzeju radove na postavi izložbe, kao i daljnju stručnu brigu nad zbirkom. Uređuje se također i najbliži okoliš kuće, to jest dvorište i mala gospodarska zgrada. Kuća i obližnja crkva stradale su za vrijeme rata. Dok je kuća podignuta već 1951. god., dvorište se uređuje u toku sadašnjih radova s time da okolina kuće bude prikladna, da primi veće grupe posjetilaca. Crkva će biti vjerojatno konzervirana kao kulturno-historijski spomenik. Izložba je postavljena u dvije sobe Tesline kuće dok ostale prostorije ostaju čuvaru kuće. Ekspoziti obuhvaćaju predmete lične Tesline garderobe i dnevne uporabe i u većini fotografije, tj. reprodukcije originala iz Muzeja Nikole Tesla u Beogradu, gdje se čuva Teslina kompletna ostavština.⁴ Namjena je izložbe ukazati na Teslu kao čovjeka i Teslu kao izumitelja i naučenjaka, jednog od najvećih umova našeg naroda i svijeta."⁵

3 Podatak iz: Prosen, N., *Memorijalna izložba u rodnoj kući Nikole Tesle*. // Vijesti društva muzejsko konzervatorskih radnika NR Hrvatske. V, 5 (1956), str. 122.

4 Tesla koji po svojoj prirodi nije bio materijalist, nije ostavio oporuku kojom bi ostavio svoje osobne stvari i dokumentaciju što ju je sastavljao prilikom istraživačkog rada. O tome se brinuo Teslin nećak Sava Kosanović (inače diplomat u novoj jugoslavenskoj vladi), a dio dokumentacije prisvojio je, tj. preko noći otuđio FBI. U duhu onodobne centralističke politike Beograda, unatoč protivljenju dijela američke javnosti, Teslina kompletna ostavština prenesena je 1949. godine u Beograd, da bi se napokon 1952. godine, odlukom FNR Jugoslavije, osnovao Muzej Nikole Tesle.

5 Prosen, N. *Memorijalna izložba u rodnoj kući Nikole Tesle*. // Vijesti društva muzejsko konzervatorskih radnika NR Hrvatske. V, 5 (1956), str. 122. Maketa rodne kuće napravljena prilikom izrade postava 1956. godine danas se nalazi u Hrvatskome povijesnome muzeju, a fotografije postava u Tehničkome muzeju u Zagrebu.

sl. 7. Tlocrt potkrovlja sa shemom staklenog poda M 1:50
Rodna kuća N. Tesle, Smiljan, 2006.
autor: Nikolina Jelavić Mitrović, dipl. dizajner
investitor: Ministarstvo kulture RH

sl. 8. Snimka prethodnog stalnog postava s namještajem koji je u Rodnu kuću bio postavljen potkraj 1980.g.

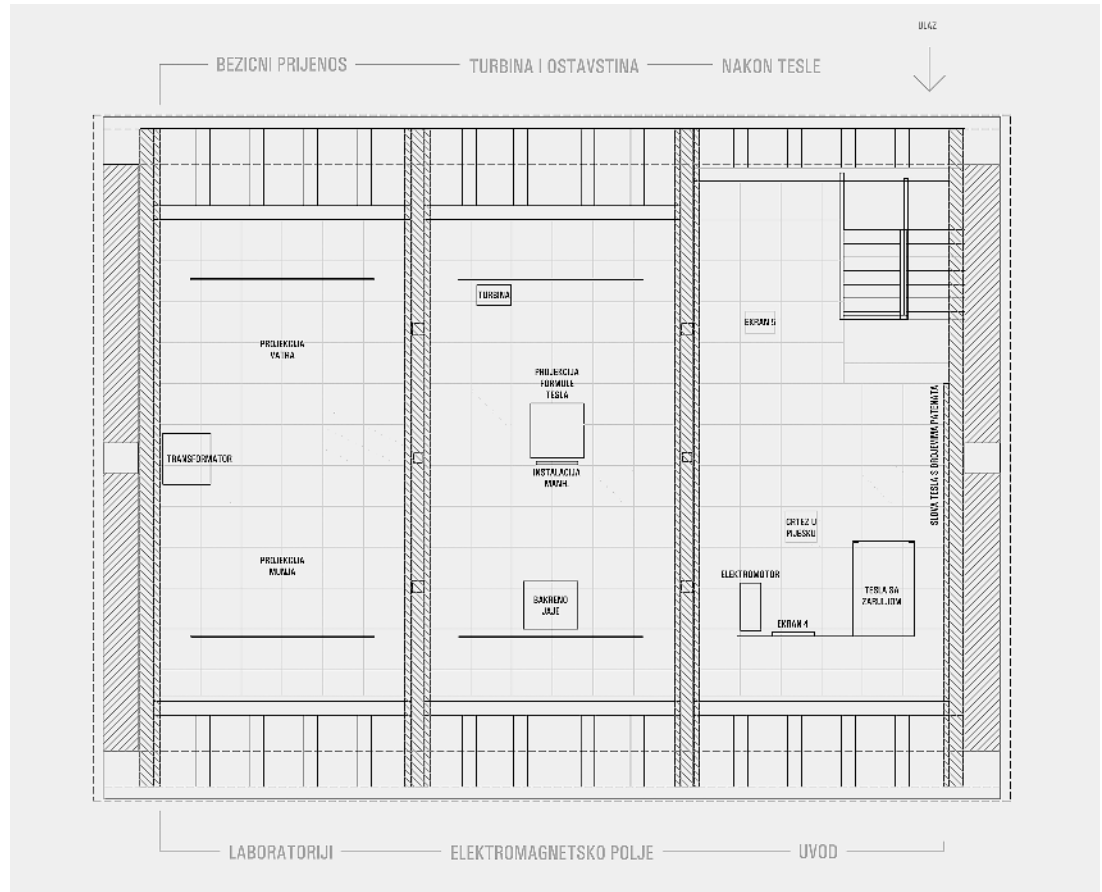

6 Petković, M. *Boravak predsjednika Republike Tita na završnoj proslavi 120-godišnjice rođenja Nikole Tesle: Tito u Lici*. // Večernji list. XX, 5207 (1976.), str.2-3.

7 Hrvatska kinoteka Hrvatskoga državnog arhiva danas ne posjeduje snimku toga žurnala. Radi financijskih ograničenja ta ustanova nije bila u mogućnosti otkupiti prava i presnimiti sve žurnale koji se danas nalaze u Beogradu, iako je nakon raspada nekad zajedničke države Hrvatska imala jednaka prava na njih. Selekcijom su presnimljeni najbitniji (!?) događaji u Hrvatskoj, stoga žurnale (br. 4/1953, 44/1955, i 28/1976) s proslava Teslinih obljetnica Hrvatska kinoteka ne posjeduje, a ako ih i ima (br 5/1953, 28/1956, 29/1956 i 28/1975), oni nisu presnimljeni u cijelosti.

8 Vidjeti bilješku 5.

9 Na svečanosti 130. obljetnice rođenja utemeljena je i inicijativa o gradnji *Spomen-poste "Nikola Tesla"*, koja je završena i otvorena 1988. godine. U zgradi poste naknadno su smješteni neki eksponati iz tog postava, među kojima i replike Teslinih osobnih stvari (rukavice, šešir i štap).

Postav je, uz manje izmjene, izložen i 1976. godine, uz 120. obljetnicu rođenja Nikole Tesle, kada je pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije Josipa Broza Tita u Smiljanu održana završna proslava simpozija *Nikola Tesla*, koji se prethodnih dana održavao u Zagrebu. Dnevne su novine izvjestile o rodnoj kući napisavši da "...je sada preuređena u memorijalni muzej..."⁶ Informativna emisija *Filmske novosti*, tj. žurnal broj 28/1976, donio je snimku tog događaja na kojoj se jasno vidi unutrašnjost rodne kuće – postav još uvijek memorijalnog karaktera, a ne ambijentalni, sa stilskim namještajem, koji je u kuću postavljen krajem 1980-ih.⁷ Spomenimo i kuriozitet da je iste godine Jugoslavenski odbor za proslavu 120. obljetnice rođenja Nikole Tesle trebao donijeti program za uređenje "memorijalnog spomen-područja u Smiljanu".⁸

Izmjena cjelokupnog postava poduzeta je uoči 130. obljetnice Teslina rođenja, nakon već navedene rekonstrukcije kuće i crkve 1986. godine. Počela je izrada ambijentalnog postava građanske parohijske kuće iz druge polovice 19. stoljeća, u kojemu su izložene replike Teslinih osobnih predmeta i kopije modela njegovih izuma. Postupno je kupovan bidermajerski namještaj, opremljena je spavaća (roditeljska) soba i ured paroha (radna soba Milutina Tesle).⁹

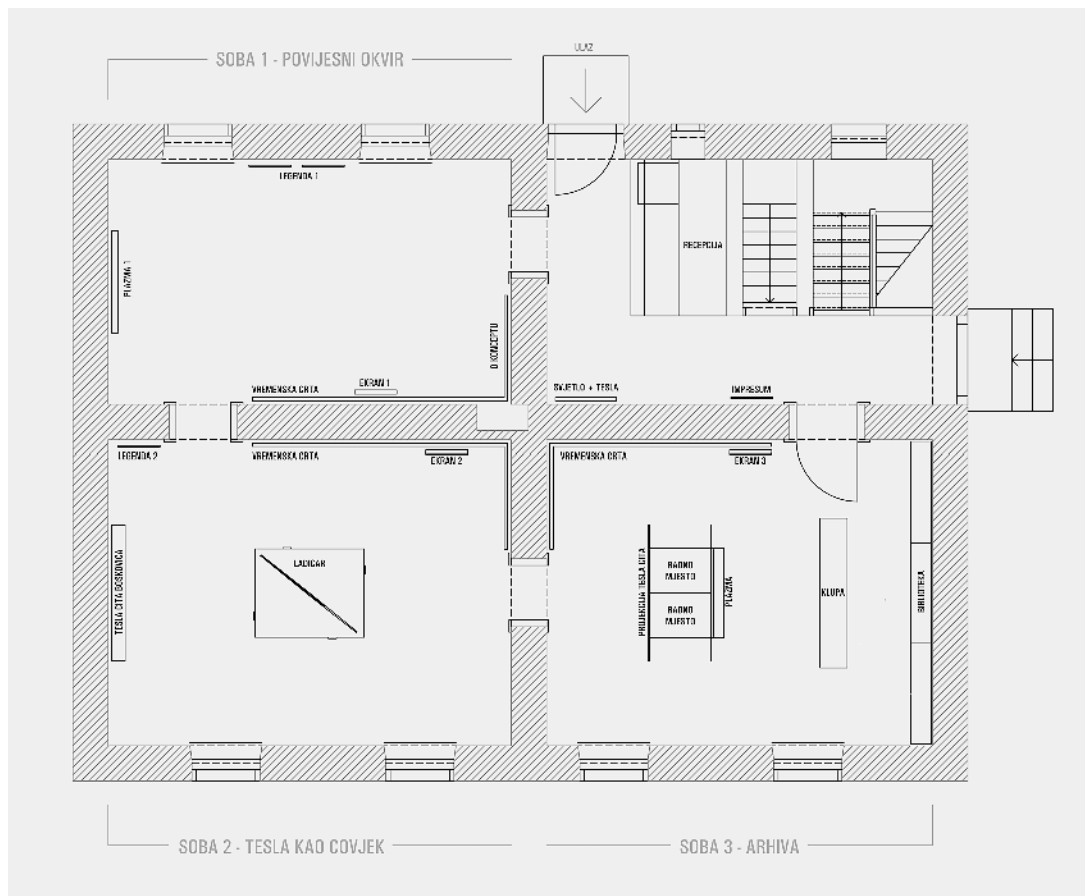
Kupnju namještaja za ostale prostorije prekinula su ratna razaranja za vrijeme Domovinskog rata. Tada je sav

namještaj iz kuće prenesen i pohranjen na sigurno – u Muzej Like Gospić. U svibnju 1992. godine zapaljivim je metkom izazvan požar, u kojemu je potpuno izgorio gospodarski objekt s etnografskom i kulturno-povijesnom muzejskom građom. *Čak je počela gorjeti i kuća, ali smo je spasili, moram reći, zahvaljujući jednoj riječkoj brigadi koja je bila stacionirana blizu Tesline kuće. Oni su došli, otvorili hidrante i ugasili požar. Kasnije smo je pokrili ter-papirom i tek 1999. godine počeli sanirati.*¹⁰ Nakon rata rekonstruiran je gospodarski objekt i obnovljen ambijentalni postav, a 2005. godine postavljena je i lička, tradicijska peč na pećnjake.

Danas, nakon rata i uz još uvijek svježe ožiljke agresije, u godini proglašenoj *godinom Nikole Tesle*, na 150. obljetnicu izumiteljeva rođenja, u Hrvatskoj, pa i u svijetu, pokrenut je niz projekata i događanja. UNESCO je, na prijedlog Ministarstva kulture Republike Hrvatske i Hrvatskog povjerenstva za UNESCO, 2006. godinu također posvetio Nikoli Tesli.

O Teslinu znanstvenom radu, etičnosti i humanizmu piše se i govori kao nikad prije, a napokon se valoriziraju i njegove zasluge u svim segmentima prirodnih i humanističkih znanosti.

Uoči tako velike obljetnice odlučeno je da se prione na gradnju memorijalnog centra, čime bi se ujedno razmimalo područje, uredio okoliš te osuvremenio postav unutar Tesline rodne kuće. Obnovi okoliša i postojećih

sl. 9 Tlocrt prizemlja M 1:50
Rodna kuća N. Tesle, Smiljan, 2006.
autor: Nikolina Jelavić Mitrović, dipl.
dizajner,
investitor: Ministarstvo kulture RHw

objekata te izgradnji novih prostornih jedinica tematskog parka prethodili su opsežni restauratorsko-konzervatorski radovi, koje su izveli Hrvatski restauratorski zavod (Služba za nepokretnu baštinu, Odjel za graditeljstvo) i Konzervatorski odjel u Karlovcu (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine).

2. NOVI STALNI POSTAV – povratak memorijalnosti

Koordinaciju i financiranje postava u ime Vlade Republike Hrvatske i Hrvatskoga sabora preuzelo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, uz prihvaćanje savjeta Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

Budući da se rodna kuća nalazi pod upravom Muzeja Like Gospić, njemu je povjerena i izrada nove koncepcije. U planu je bilo ostavljanje ambijentalnog postava, no s novom, proširenom, koncepcijom, u suradnji s Tehničkim muzejem iz Zagreba, koji bi u potkrovlju prezentirao Teslin znanstvenoistraživački rad. Za likovno rješenje odabrana je dizajnerica Nikolina Jelavić Mitrović.

U prosincu 2005. godine u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske prezentiran je prvi *Koncept postava izložbe izuma Nikole Tesle u Smiljanu*, iz kojega se jasno vidi da Tehnički muzej daje stručnu, ali usku koncepciju, vezanu samo za Teslina znanstvena i tehnička dostignuća na području fizike, strojarstva i elektrotehnike. Nadalje, uvidjevši da Muzej Like Gospić ne može obaviti dodijeljenu zadaću (jer nije bilo pomaka prema modernoj, te povijesno i biografski razrađenijoj

koncepciji), početkom 2006. godine u Ministarstvu kulture donesena je odluka da Hrvatski povijesni muzej kao matični izradi novu koncepciju i scenarij stalnog postava. Odlučeno je također da se u kuću neće vraćati stilski namještaj.¹¹

Bilo je nužno napraviti novu muzeološku koncepciju: cjelovitu, preglednu, vizualno ujednačenu i atraktivnu, s biografskim podacima, povijesno – društvenom dimenzijom i jačim naglaskom na samu osobnost Nikole Tesle, koja je bila zanemarena u prethodnim koncepcijama Muzeja Like Gospić i Tehničkog muzeja iz Zagreba. Stoga je u ime Ministarstva kulture Republike Hrvatske odlučeno da se u projekt obnove stalnog postava, zajedno s Tehničkim muzejem, uključi i Hrvatski povijesni muzej.

2.1. Pitanje autentičnosti ambijenta, kuće i inventara

Pristup radu ovoga je puta bio sasvim drugačiji. Napokon, stvari su teoretski postavljene na pravo mjesto uzimajući u obzir genezu nastanka prvih postava od 1956. godine. To je ujedno i omogućilo da obnova postava krene u pravom smjeru.

Imajući na umu, prvo, da kuća koja je obnovljena nije izvorna već je rekonstrukcija kuće sagrađene 1951. godine, a drugo, da od originalnog inventara nije sačuvano ama baš ništa, u izvedbu novog postava krenulo se slobodno i potpuno neopterećeno “starim” stvarima. Rasterećujući element bio je i to da u

¹⁰ Dautbegović, J. *Iz personalnog arhiva MDC-a: Biserka Velić*. // *Informatica Museologica*. 35, 1-2 (2004.), str. 115.

¹¹ Smatram da ambijentalni postav koji bi se i dalje temeljio na prezentaciji namještaja građanske obitelji 19. stoljeća nema pokrivač jer su Teslini stigli u Smiljan iz Senja 1852. godine i živjeli u kući čiji izgled ne odgovara današnjemu. Činjenica je da su obitelji seoskih paroha u Vojnoj krajini bile imućnije od ostalih, no danas ne možemo sigurno utvrditi kakav je namještaj imala Teslina obitelj, tj. je li ga kupila u Gospiću ili donijela sa sobom iz Senja. Stoga bi kuća koja nije izvorna, ako sve ostane na pretpostavkama, zajedno s ambijentalnim postavom, bila falsifikat vremena i ambijenta.

Bio sam opčinjen opisom Nijagarinih slapova koji sam pomno pročitao, i zamišljao veliki kotač koji pokreću slapovi. Rekao sam ujaku da ću otići u Ameriku i tamo ostvariti taj projekt. Trideset godina kasnije, kad sam vidio kako se moje ideje ostvaruju na Nijagari, divio sam se nedokučivoj tajni uma. (Nikola Tesla)

12 Tome u prilog ide i zanimljivi tekst Tatjane Kolak, kustosice Muzeja Like Gospić, koja prethodno, ambijentalno uređenje postava u duhu sredine i druge polovice 19. st. definira "zamjenskim eksponatima nepovratno izgubljene autentičnosti" (Kolak, T., *Jesu li lički memorijalni muzeji danas "mrtvi kapital"*. // Međunarodni simpozij *Autentičnost i memorija mjesta: problemi, potencijali, izazovi* / uredila Dunja Šarić. Kumrovec: Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej Staro selo, 2005., str. 238.

Bio sam opčinjen opisom Nijagarinih slapova koji sam pomno pročitao, i zamišljao veliki kotač koji pokreću slapovi. Rekao sam ujaku da ću otići u Ameriku i tamo ostvariti taj projekt. Trideset godina kasnije, kad sam vidio kako se moje ideje ostvaruju na Nijagari, divio sam se nedokučivoj tajni uma. I was fascinated by a description of Niagara Falls I had perused, and I got it in my imagination a big wheel run by the falls. I told my uncle that I planned to America and carry out this scheme. Thirty years later I found my dream come out at Niagara and marvelled at the unfathomable mystery of the world.

sl.10.–14. Vremenska lenta – u lentu su upisani svi važniji podaci iz Teslina života, njegove riječi i misli te dokumenti i fotografije koje se odnose na određene godine Teslina života.

Hrvatskoj nisu postojali osobni predmeti koji su pripadali Nikoli Tesli te da mi obilježavamo samo mjesto na kojemu je on rođen, tj. ambijent za koji smatram da je jedini autentičan, za razliku od kuće i inventara kojega u ovom slučaju nema. Stoga je upitan i sam naziv *rodna kuća* jer ona zbog brojnih obnova to više nije. Vraćati nanovo ambijentalni postav bilo bi neprimjereno.¹²

Budući da je kuća zamišljena unutar tematskog parka, najbolje bi rješenje bio postav memorijalnog tipa, kojemu su postojeća arhitektura i ambijent samo okvir koji će svojom autentičnošću pridonijeti predstavljanju Tesle kao iznimne osobe. Postav bi tako prezentirao ne samo prostor i vrijeme prožeto Teslinim biografskim podacima, već i ono nematerijalno, neuhvatljivo, tj. naznačio bi njegovu "prisutnost"!

2.2. Interdisciplinarnost prije svega

Na prvim radnim sastancima u ožujku 2006. godine krenulo se u izradu zajedničke koncepcije. Izradi scenarija prethodio je interdisciplinarni pristup razradi plana dvaju muzeja glede podjele poslova prikupljanja građe (u domovini i inozemstvu) i njezine stručne obrade, te radu s dizajnerom izložbe na postupnom oblikovanju scenarija unutar zadanih gabarita kuće. Pretpostavke za rad bez improvizacija podrazumijevale su:

- stručnu ekipu koja će definirati cilj,
- proučavanje i poznavanje građe,
- definiranje izložbenog prostora koji će svojim značenjem i ograničenjima odrediti izložbeni scenarij.

U kuću se ulazi kroz dvojna vrata. Ulaz od brda Bogdanića služio je obitelji, a drugi, onaj prema crkvi, služio je parohu za primanje vjernika. Prizemlje se sastoji od malog predsoblja, tj. ulaza s hodnikom (10,10 m²) i tri prostorije: nekadašnje kuhinje (22,24 m²), sobe (27,52 m²) i ureda paroha (25,88 m²). Prizemlje i potkrovlje (119 m²) povezani su uskim i strmim stubama koje su pri izradi koncepcije bile kritična točka. Drveni pod potkrovlja, zidani dimnjak na sredini i konstrukcija krovništa sa otvorenim gređem, bili su za dizajnera dodatni problem pri likovnom oblikovanju. Unutar tako malog prostora trebalo je iskoristiti svaki kvadrat, a istodobno ga ne zagušiti detaljima i materijalima. Nakon pomne obrade građe te sagledavanja prostornih mogućnosti, poštujući restauratorsko-konzervatorske naputke, svaki je muzej izradio zasebnu – unutar kuće gledano, koncepciju podijeljenu na:

PRIZEMLJE (Hrvatski povijesni muzej)

U njemu bi se prezentirao Teslin život (biografski podaci) i njegova osobnost, stopljeni u prostor i vrijeme, te društvene i političke prilike u kojima je Tesla odrastao i živio u domovini i inozemstvu.

POTKROVLJE (Tehnički muzej u Zagrebu)

U tom prostoru bi se predstavio Teslin genijalni um, izumiteljski rad, najbitniji izumi, priznanja i ostavština.

S obzirom na to da je Tehnički muzej imao gotovu koncepciju, nju je uvelike trebalo prilagoditi onoj Hrvatskoga povijesnog muzeja. Uslijedio je najteži dio posla jer je

konceptija Hrvatskoga povijesnog muzeja bila baza za dogradnju one Tehničkog muzeja.

Prvi se put u kratkom vremenu krenulo u istraživanje građe o Tesli, koja bi se eventualno mogla naći u hrvatskim arhivima i sličnim ustanovama. Uslijedilo je prikupljanje građe i dokumentacije te rad na relevantnoj literaturi.

Odabir građe ovisio je o njezinu značenju s obzirom na zadanu temu. Građa je, prema vrsti informacija koje nosi, selektirana i raspodijeljena prema zadanoj prostornoj koncepciji prizemlja i potkrovlja. Njezinom stručnom obradom i promišljanjem u sklopu zadane arhitekture iskristalizirali su se scenarij te ekspozicija.

2.3. Pitanje građe – problematika i slojevitost njezine prezentacije

Većina odabrane građe čuva se u raznim ustanovama u Hrvatskoj i inozemstvu, stoga je bilo nemoguće dobiti dozvolu za njezinu trajnu posudbu za stalni postav. Uz to, gotovo sva građa dokumentarnog je tipa (potvrde, izvodi iz crkvenih knjiga, svjedodžbe, diplome, razni rukopisi, pisma, telegrami, novine, fotografije itd.). Stoga ju je, uzimajući u obzir napatke konzervatora i restauratora o prevelikom postotku vlage u kući, bilo nemoguće izložiti u originalnom obliku ili pak načiniti kopije.

Građa je digitalno snimljena te je u sekundarnom obliku prezentirana uz pomoć muzeografskih pomagala. Činjenica je da je doživljaj i dodir s originalnom građom tek djelomično zamjenjiv kopijama, u ovom primjeru njezinim digitalnim preslikama, no zbog svih navedenih razloga to je bio jedini način prezentacije. Smatram da pritom građa nije izgubila na svojoj izvornosti. Štoviše, njezina su obilježja u pojedinim elementima još više naglašena uporabom primjerenih sredstava prezentacije. Ujedno, ona u prostoru koji nije muzej upravo nosi obilježja muzejskog predmeta (osim onoga trodimenzionalnog) jer je oblikom komunikacije i prezentacije postala "izvor, nositelj i prijenosnik informacija"¹³, kako individualne poruke, tako i poruke cjeline. Kao objekt sudjeluje u stvaranju i prenošenju poruke cjeline, a kao subjekt pridonosi značenju i vjerodostojnosti prikazanoga.

Građa je prezentirana dvojako:

1. *fiksno* – reproduciranjem na dizajnirane plakate nalijepljene na svijetleće panoe od pleksiglasa i stakla,
2. *animirano* – videozapisima i DVD zapisima koji sadržajno i sugestivno prezentiraju cjeline što sadržavaju najviše građe. Takav je način prezentacije bio nužan radi racionalizacije prostora i vizualne atraktivnosti. Videouradcima i DVD uradcima postignut je i didaktički efekt jer oni jasno i višeznačno prikazuju ključne momente iz Teslina života povezujući nekoliko njegovih životnih faza.

Iako različiti po svojoj klasifikaciji, muzeološkom pristupu i načinu rada, oba su muzeja uspostavila uspješnu inter-

disciplinarnost, "slojevito i raznovrsno prilazeći istom materijalu i načinima emitiranja baštine u više značenjskih i spoznajnih razina".¹⁴ Kolidizija upotrebe i prevage korištene građe u prizemlju i potkrovlju izbjegnuta je dosljedno ujednačenim izložbenim dizajnom koji se temeljio na sljedeća tri bitna elementa.

SVJETLO

□ Tesla – čovjek elektriciteta, onaj koji je dao "bolje svjetlo" i rasvijetlio svijet,

RIJEČI

□ Tesla bibliofil; njegova ljubav prema knjigama rodila se u djetinjstvu zahvaljujući očevoj kućnoj biblioteci, a Tesla nas upoznaje sa samim sobom putem svoje autobiografije *Moji pronalasci*,

ZVUK (audiopriča)

□ Zvukovi djetinjstva kojih se prisjećao cijeloga života zvukovi su prirode: potok, ptice, konji, radovi u polju, ličko otkanje, glasovi ljudi; zvukovi očeve liturgije: napjevi, molitve, crkvena zvona, listanje knjiga u očevoj biblioteci.

□ Zvukovi društvenog života u Americi: žamorenje ljudi u restoranu, zveckanje pribora za jelo, smijeh itd.

Shema prikupljanja, raspodjele i obrade građe

Postav s pomno odabranom građom, primjereno prožetom Teslinim riječima o samome sebi, oblikovan je promišljenim multimedijским, interaktivnim, minimalističkim i dosljedno provedenim likovnim dizajnom i djeluje kao fantastično rafinirana i logički povezana cjelina koja slojevito otkriva kompleksni lik Nikole Tesle.

Valja također istaknuti da je postav potpuno prilagođen Teslinoj osobnosti i sklonostima ravnim linijama, ploham i jednostavnim geometrijskim likovima (kocka, krug, trokut). Korišteni su trajni materijali, modernih linija, upotpunjeni najnovijom multimedijском opremom i informatičkom tehnologijom.

2.4. Multimedija

Upotreba multimedije nije pretjerana ni nametljiva te ne odvlači posjetitelja od bitnoga. Njezina koncepcija i oblikovanje rješavani su kao dio cijelog postava, a ne kao odvojeni tehnički zadatak. Ona u postavu ne služi samo kao sredstvo za prezentaciju građe nego je i nužna potreba jer njezini sastavni dijelovi, utkani u komunikacijsko i oblikovno izložbeno ozračje, omogućuju "čitanje" Tesle na više razina, stvarajući na taj način jaku pedagošku podlogu te akciju (ponajviše audiovizualnu) koja u posjetitelja izaziva ono za čim čezne svaki muzej – emocije.

Multimedija također čini postav prilagodljivim individualnim i grupnim posjetima, uz minimalnu pomoć vodiča pri prenošenju izložbene poruke. Eventualno usmjereno stručno vodstvo bilo bi potrebno kada bi se grupi ili pojedincu ciljano tumačio točno određeni dio izložbe

¹³ Maroević, I., *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 123.

¹⁴ Maroević, I., *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993., str. 78.

sl.15. Fotografija Nikole Tesle. Dio postava u drugoj prostoriji u prizemlju Rodne kuće.

koji se odnosi na specifično humanističko, znanstveno polje ili metodiku Teslina istraživačkog rada. Mogućnosti prezentacije i načina stručnog vodstva nebrojene su.

Napokon, konačni je rezultat postava cjelovitost, vizualna i sadržajna integracija, atraktivnost, interaktivnost, trajnost, ali i reverzibilnost.

Postav i vodič koji je popratio izložbu realiziran je dvojezično, na engleskom i hrvatskom jeziku.

3. POSTAV PRIZEMLJA RODNE KUĆE NIKOLE TESLE

Postav prizemlja u četiri sobe tvore četiri prostorne jedinice – tematski zaokružene te sadržajno, oblikovno i audiovizualno povezane:

I. *IZUM* – TESLINA PORUKA POSJETITELJU

II. VREMENSKI I DRUŠTVENO-POVIJESNI OKVIR S BIOGRAFSKIM PODACIMA

sl.16.-18. Interaktivni ladičar u drugoj prostoriji Rodne kuće "Nikole Tesle" – ladičar je smješten u središte prostorije tako da mu posjetitelj može prići sa svih strana. Svaka strana ima po deset ladića, ukupno četrdeset umetnutih ploča od pleksiglasa s ugraviranim Teslinim riječima koje su upotpunjene i vizualno obogaćene slikama.

III. TESLINA OSOBNOST

IV. BIBLIOTEKA, HEMEROTEKA I MEDIJATEKA – PROSTOR ZA POSJETITELJE

Nastojeći maksimalno rasteretiti prostor u korist vizualne integracije i preglednog prenošenja poruke izrađene su tri opće (pilot) legende koje posjetitelja uvode u svaku cjelinu. Svaka je od njih slojevito i ujednačeno razrađena Teslinim riječima i mislima iz autobiografske knjige *Moji pronalasci*, koje posjetitelja vode kroz postav i na neki način preuzimaju ulogu popratnih predmetnih legendi.

U ostvarivanju prezentacijskog cilja i načina prenošenja poruke Teslinim citatima, eventualne intervencije kustosa u obliku dodatnih tekstualnih objašnjenja bila su nepotrebna. Posjetitelju je, uz pomoć multimedije i interaktivnih muzeoloških pomagala, omogućen odabir i razina "čitanja" Teslinih biografskih podataka.

PUTOKAZ (ruža putova)

Putovanje Teslinim životom počinje ispred samih kućnih vrata, i to onih od brda Bogdanića radi veće širine i boljeg pregleda posjetitelja, a ona sa strane crkve zatvorena su. U pod je postavljen okrugli kamen s ugraviranim mjestima svih gradova u kojima je Tesla boravio te njihova udaljenost od Smiljana u kilometrima. Smiljan je za Teslu ujedno bio jedini dom jer je poslije živio samo u sobama newyorških hotela.

"Kamenom legendom" posjetitelj dopijeva u poziciju promišljanja o:

- intelektualcu s kraja 19. stoljeća iz ruralne sredine,
- mogućnostima školovanja i napredovanja,
- iseljavanju, tj. "odljevu mozgova",
- povezanosti dijelova Austro-Ugarske Monarhije i šire sredstvima prometne komunikacije,
- razlikama i razinama napretka Staroga i Novog kontinenta na političkom, društvenome i znanstvenom planu.

I. IZUM

U uskom je hodniku postavljena recepcija za posjetitelje s kontrolnom pločom senzora, plazma ekrana, DVD zapisa i videozapisa za prostorije prizemlja i potkrovlja. Na zidu nasuprot vratima postavljena je ploča s Teslinom najznačajnijom rečenicom i autografom ugraviranim na aluminijskoj ploči unutar koje je ugrađena žarulja – poruka posjetitelju da je upravo Tesla čovjek koji je svojim izumima rasvijetlio svijet te mu pripada budućnost. Tom se rečenicom nenametljivo određuje smjer kretanja posjetitelja i uvodi ga se u prvu prostoriju.

II. VREMENSKI I DRUŠTVENO-POVIJESNI OKVIR S BIOGRAFSKIM PODACIMA

Prva prostorija sadržava tri bitna elementa koja opisuju prostor i vrijeme, povijesno-društvena i politička zbivanja te Teslin život. Od te se sobe aktiviranjem senzora pokreće svjetlosna i zvučna kulisa koja posjetitelja prati sve do odlaska u potkrovlje.

▫ Pri ulasku u prostoriju posjetiteljevu pozornost privlači veliki plazma ekran koji ga zumiranjem geografskih karata i katastarskih planova "uvlači" u prošlost, u vrijeme i prostor sve do kuće u kojoj se upravo nalazi. Na taj način prekida se veza posjetitelja s vanjskim svijetom. Polumrak i senzorsko uključivanje pojedinih rasvjetnih tijela dodatno stvaraju dojam izoliranosti.

▫ U istoj su sobi postavljene dvije opće legende, *O postavu te Kratka povijest zavičaja Nikole Tesle*, koje nam daju povijesnu i društvenu sliku Hrvatske u vrijeme Teslina rođenja, a napose Like i Smiljana unutar Vojne krajine, sve do njezina razvojačenja 1881., kada se Tesla već nalazio u Budimpešti, vrlo blizu svoga prvog izuma. Osim općih podataka, dani su zanimljivi statistički podaci iz *Miestopisnog rječnika*¹⁵ te sastav i vjeroispovijest stanovništva Smiljana prema "statističko-topografskim" listovima parohije i katoličke župe¹⁶, prikupljenima na inicijativu Banske vlade 1850. godine.

Legenda takvog sadržaja u prijašnjim postavima nije nikada postojala, a nužna je upravo radi nadgradnje postava i razumijevanja Teslina životnog puta.

▫ **VREMENSKA LENTA** bitan je element izložbe, svojevrsan "kostur" koji omogućuje pregledno čitanje Teslinih biografskih podataka od 1850., tj. dolaska Teslinih iz Senja u Smiljan pa sve do izumiteljeve smrti 1943. godine. Pomoću nje kronološki pratimo slojevitost povijesnih događanja u svijetu i Hrvatskoj, Teslin put od Smiljana do Amerike i promjene njegova izgleda. U lentu su utkani važniji podaci iz Teslina života, njegove riječi i misli te dokumenti i fotografije koje se odnose na određene godine Teslina života.

Godine za koje je prikupljeno najviše građe što ju je zbog njezina opsega i sadržaja bilo nemoguće fiksno reproducirati, prezentirane su video uratkom, tj. posebnim filmovima (u trajanju oko 2,5 min). Riječ je o dokumentima i rukopisima na više stranica koji su bili preveliki da bi se otisnuli na lenti, ili su to neki detalji, npr. potpisi, školske ocjene i ljudi na skupnim fotografijama koje je bilo zanimljivo povećati i približiti posjetitelju.

Na lenti tako postoje tri videočvorišta popraćena Teslinim rečenicama kao legendama otisnutim uokolo ekrana, a prikazuju:

▫ Teslino školovanje (svjedodžbe, diplome, ukore, molbe, školske pečate, fotografije škola i profesora te razglednice gradova u kojima se školovao),

▫ Niagaru (od vodenice koju je izradio kao dječak na potoku Vagancu, dječaćkog sna o Niagari sve do realizacije hidrocentrale),

▫ Teslinu smrt (metaforički prikazanu Teslinom omiljenom bijelom golubicom koja leti u nebo). Na posljednjem se ekranu interaktivno pokreće i audiozapis govora newyorškoga gradonačelnika La Guardije u povodu smrti Nikole Tesle na radiopostaji WNYC 10. siječnja 1943.

Tekst i preslici građe otisnuti su na pleksiglasu koji kao statični ekran svijetli aktiviranjem senzora ovisno o hodu posjetitelja.

Lenta je kao široki friz (visine 70 cm, dužine oko 19 m) prevučena preko zida triju prostorija, tj. od vrata prve sobe sve do izlaznih vrata iz biblioteke, te ima ulogu elementa koji prostorno, sadržajno i tematski povezuje sve tri cjeline. Iako statična, lenta ispresjecana ekranima, slikama i Teslinim riječima djeluje vrlo dinamično, te usprkos količini iskazanih informacija, vjerujemo, ne zamara posjetitelja i ne diktira mu njihovo čitanje od početne do završne godine, jer je svaka za sebe zaokružena epizoda iz Teslina života.

Tekst koji se odnosi na Teslu i onaj koji opisuje događaje svjetskih i domaćih zbivanja otisnuti su različitim bojama radi lakšeg čitanja te odabira informacija – posjetitelj na taj način selektivno prilazi tekstu čitajući samo Teslinu biografiju ili pak kronologiju povijesnih i društvenih zbivanja.

Odabir i obrada građe te događaja za vremensku lentu, za kustosa su bili najzahtjevniji dio posla, pogotovo pri kraćenju i "brušenju" teksta kronologije. Posebno se pazilo da izabrani kulturno-društveni i politički događaji odgovaraju onima koje je Tesla za života najviše pratio: znanost, zbivanja u domovini, umjetnost te, napose, operu i sport.

Iskorišteno je gotovo 90% cjelokupne građe odabrane za koncepciju u prizemlju, pa se stoga u procesu selekcije provlačilo nekoliko elemenata: Teslin sadržajni, pedagoški, vizualno-oblikovni i estetski imperativ.

III. TESLINA OSOBNOST

U tom je izložbenom prostoru osobito naglašena "Teslina prisutnost", kako fizička, tako i duhovna.

▫ Fizička prisutnost

Na općoj legendi naslova *Nikola Tesla – genijalni um i izniman čovjek*, koja posjetitelje uvodi u novu cjelinu, otisnuti je preslik stranice Tesline putovnice na kojoj je njegov fizički opis (visina, boja očiju, oblik nosa, čela i usta) te tekst američkog novinara Huga Gernsbacka, koji ga je u novinskom članku naslova *Nikola Tesla – The Man* odlično opisao riječima¹⁷: "Vrata se otvaraju i ulazi visoka prilika – viša od šest stopa – mršava, ali uspravna. Približava se polako, dostojanstveno. Odjednom postajete svjesni da se nalazite licem u lice s izuzetnom osobom. Osmijeh koji osvaja izbija mu iz prodornih svijetlih plavosivih duboko usađenih očiju, opčinja vas i u tren oka se osjećate prisno. Vodi vas u besprijekorno uređen ured. Ne vidi se ni trunka prašine. Na radnom stolu nema razbacanih papira i sve je sređeno. Na njemu je tamni dugački kaput, on nikada ne nosi nakit. Ne vidi se ni lanac sata, ni prsten ni igla za kravatu. Tesla govori vrlo visokim glasom, gotovo u falsetu. Govori brzo i vrlo uvjerljivo. Dok govori, teško ga

U jednoj od ladica nalazi se i sljedeća rečenica: *Napredak i razvitak čovječanstva bitno ovise o invenciji. Najvažniji produkt stvaralačkog uma je izum. Njegov je krajnji cilj potpuno ovladavanje uma prirodom i iskorištavanje njezinih sila za potrebe čovječanstva. To je težak zadatak izumitelja, koji se često pogrešno shvaća i nedovoljno nagrađuje. On, međutim nalazi golemu kompenzaciju u zadovoljstvu koje pruža njegov rad i u spoznaji da je on jedinka izuzetne sposobnosti bez koje bi vrsta već odavno propala u teškoj borbi protiv nemilosrdnih elemenata.* (Nikola Tesla)

¹⁵ *Miestopisni rječnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* / uredio Vinko Sabljar. Zagreb, 1866.

¹⁶ Tzv. anketni listovi Društva za jugoslavensku povjesnicu HPM/PMH 20697 i HPM/PMH 20749.

¹⁷ Članak objavljen unutar autobiografije Tesla, N., *Moji pronalasci / My Inventions*. Zagreb: Školska knjiga, 1990.

sl.19. - 22. Dio stalnog postava u potkrovlju
Rodne kuće Nikole Tesle

OPSESIIJE

Imao sam snažnu odbojnost prema ženskim naušnicama, a drugi nakit, poput narukvica, sviđao mi se manje ili više, ovisno o obliku. Kad bih vidio biser, zamalo bih dobio napad, ali bi me zato opčinio sjaj kristala ili predmeta oštih bridova i ravnih površina.
(Nikola Tesla)

je ne gledati u oči. Jedino dok govori nekome drugom, vi imate priliku pažljivo promatrati njegovu glavu, na kojoj se ističe vrlo visoko i ispučeno čelo, najpouzdaniji znak izuzetne inteligencije. Zatim dug pravilan nos, koji odaje znanstvenika.”

Ako se posjetitelj dublje upusti u analizu citiranog teksta, iz njega se može iščitati nekoliko vrlo bitnih elemenata:

- Teslina tjelesna građa,
- boja i ton Teslina glasa,
- način odijevanja,
- pedantnost i svakodnevnica u uredu.

Tekst postaje napet kada autor nagoviješta Teslin dolazak i ulazak kroz vrata. Odabranim dinamičnim i sadržajnim tekstom posjetitelju se sugerira kao da će Tesla proviriti iz neke od prostorija u kući.

Na velikom svijetlećem staklenom panou (oko 2 x 2 m) reproducirana je i Teslina fotografija na kojoj sjedi ispred spiralnog sekundara visokofrekventnog transformatora s knjigom Rudera Boškovića *Theoria Philosophie Naturalis*. Fotografija ima ulogu komparativnog materijala spram prethodnog teksta koji se i u prostoru nalazi pokraj panoa. Na njoj se jasno vidi njegova elegantna figura, odjeća i poza u kojoj ga je često fotografirao poznati newyorški fotograf Napoleon Sarony. Na taj način posjetiteljima smo metodom deskripcije i posrednog rada na tekstu Teslu fizički približili, no ostaje dvojba kako prikazati ono neuhvatljivo, nematerijalno: osobnost, ponašanje i navike po kojima je bio toliko izniman da i danas ostaje tajna svima koji poblize žele upoznati njegov život.

▫ Duhovna prisutnost

I u tom smo segmentu pribjegli “triku” – pustili smo Teslu da priča sam o sebi. Iz autobiografije *Moji pronalasci* odabrane su i razvrstane njegove misli i rečenice koje ga ocrtavaju kao čovjeka s brojnim vrlinama, ali i manama. Trebalo je uspostaviti dijalog između Tesle i posjetitelja, stoga smo se odlučili za originalno muzeografsko rješenje – interaktivni ladičar.

Ladičar je smješten u središte prostorije tako da mu posjetitelj može prići sa svih strana. Svaka strana ima

po 10 ladića, ukupno 40 vodoravno umetnutih ploča od pleksiglasa s ugraviranim Teslinim riječima koje su upotpunjene i vizualno obogaćene slikama. Rečenice složene unutar deset karakternih osobina otkrivaju manji dio izumiteljevih navika, svestranost, ekscentričnost te samosvijest o vlastitom poslanju. Namjera nam je bila da se upravo putem interaktivnog ladičara ocrtamo Teslinu osobnost i duh.

- bljeskovi
- disciplina
- asket
- opsesije
- hrana
- elegancija
- društvenost
- prijatelji
- vizije
- mir

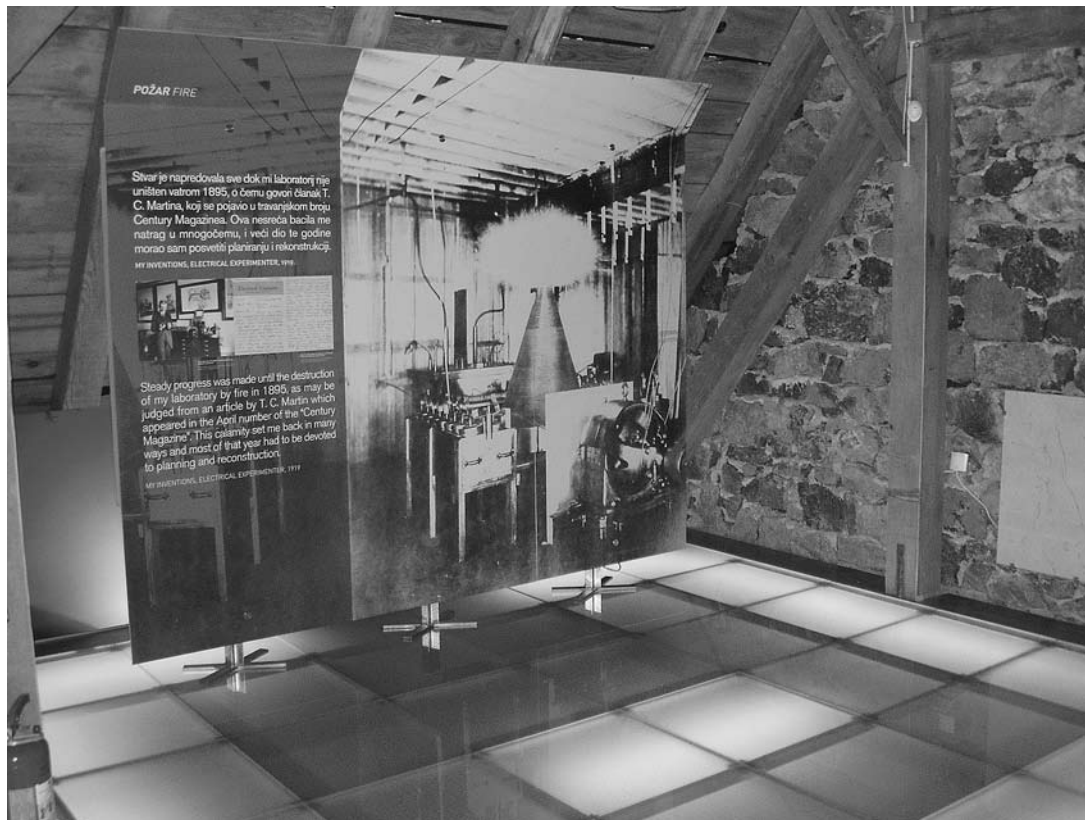
Ravnomjerno zastupljene rečenice iz iste grupe nisu bile složene jedna uz drugu, već su nasumce raspoređene u ladičaru kako bi izazvale veću znatiželju posjetitelja i izazvale ga na otkrivanje Tesle. Sa svakim se novim otvaranjem ladića ujedno otvaraju i nova pitanja na koja posjetitelj može dobiti odgovor u sljedećoj sobi.

IV. BIBLIOTEKA, HEMEROTEKA I MEDIJATEKA – PROSTOR ZA POSJETITELJE

Za one koji žele saznati nešto više o Tesli i samom postavu od početka je planirano stvaranje male priručne biblioteke, na što nas je potaknulo Teslino bibliofilstvo, ali i podatak da se biblioteka njegova oca nalazila upravo u toj prostoriji.

Pristup informacijama posjetiteljima je omogućen na nekoliko načina:

- **direktnim dodirom s knjigama, CD i DVD izdanjima** smještenim unutar posebno ostakljenog ormara, na načelu “samoposluživanja”. Posjetitelju je omogućeno proučavanje novih biografskih izdanja o Tesli s područja humanističkih i prirodnih znanosti, te uvid u relevantnu literaturu na kojoj se temelji i sam postav;

sl.23. Dio stalnog postava u potkrovlju Rodne kuće "Nikole Tesle"

sl.24. Čovjek koji je rasvijetlio svijet – pogled sa stubišta na prvu instalaciju u potkrovlju Rodne kuće Nikole Tesle. Na zidu nasuprot vratima postavljena je ploča s Teslinom najznačajnijom rečenicom i autografom ugraviranim na aluminijskoj ploči unutar koje je ugrađena žarulja – poruka posjetitelju da je upravo Tesla čovjek koji je svojim izumima rasvijestio svijet te da mu pripada budućnost.

▫ pomoću dvaju računala – i internetskih boksova osposobljenih za surfanje i pretraživanje web podataka o Tesli, te interne baze podataka sa snimljenom građom koja nije u cijelosti iskorištena u postavu (npr. Teslina korespondencija s ujakom, periodika, dokumenti FBI-a i dr.);

▫ interaktivnim odabirom igranih i dokumentarnih filmova prikazanim na plazma ekranu (film *Tajna Nikole Tesle* Krste Papića, TV serija *Nikola Tesla* Eduarda Galića, dokumentarac Orlando filma o psihološkom portretu Tesle i dr.).

Planirana je mogućnost dopunjavanja fonda biblioteke, hemeroteke i medijateke. Obogaćivanje postava i doživljaja posjetitelja na takav način ima svoju svrhu jer se u biblioteci sublimira cilj i ideja izložbe: o Tesli kroz Teslu, na autentičnome i jedinstvenom mjestu u Hrvatskoj.¹⁸

Namjera o počinjanju skupljačke aktivnosti unutar rodne kuće¹⁹ ima svoju pedagoško-edukativnu dimenziju. Njome se:

- zaokružuje i približava poruka izložbe posjetiteljima svih dobnih skupina,
- definiraju raznolika područja Teslina interesa,
- potiče daljnje istraživanje Tesle na višim razinama.

Smatramo da se izložbom otvaraju i neki novi horizonti jer se u suodnosu s posjetiteljem proširuje polje predstavljenoga i iskazanoga znanja u postavu. Gledajući i promišljajući pojavnosti u svijetu iz Tesline perspektive,

posjetitelj postaje istraživač i bibliofil, no s jednom velikom razlikom – posjetitelj to čini u sadašnjosti, tj. u aktualnom vremenu.

Projekcijom Teslinih ruku kojima lista knjige u biblioteci se također sugerira Teslina prisutnost, on time pravi društvo posjetitelju, djelujući poticajno na njegov "istraživački rad". U njoj ujedno završava vremenska lenta i zvukovi djetinjstva dok zvukovi izbijanja električnih naboja i ideja svjetla kao munja upućuju, tj. privlače posjetitelja u potkrovlje – u Teslin laboratorij.

Uske i strme stube koje vode u potkrovlje dosad su bile kritična točka u spajanju dviju koncepcija dobile su novo značenje. One su sada, prema riječima likovne dizajnerice, element čekanja koji prisiljava svakog posjetitelja da na trenutak zastane i pogleda može li se *uspeti ili spustiti u odnosu na druge ljude*. One stoga upućuju na poštovanje drugih osoba, ali istodobno nude i trenutak u kojemu posjetitelj može zastati i promisliti o rijetkoj genijalnosti kakvu je imao Nikola Tesla.

4. OSVRT NA POTKROVLJE RODNE KUĆE – TESLIN LABORATORIJ

Potkrovlje rodne kuće dosljedno nastavlja ideju svjetla, koje je u naglašeno rješenjem poda od mutnog stakla koji povremeno zasvijetli kako se posjetitelji kreću kroz prostor. Sve je popraćeno Teslinim riječima, zvukovima izbijanja električnog naboja i projekcijama munja iz izumiteljeva laboratorija. Potkrovlje prezentira Teslu kao čarobnjaka elektriciteta i svjetla, otkriva nam njegov svijet razmišljanja i fascinantnu inventivnost u

¹⁸ Nekadašnji Muzej Srba u Hrvatskoj, koji je 1963. godine postao Odjelom Srba u Hrvatskoj Povijesnog muzeja Hrvatske (čiji je sljednik Hrvatski povijesni muzej) utemeljio je Ostavštinu Nikole Tesle, koja nije velika no i danas postoji. Budući da osim tih nema Teslinih osobnih stvari i da Tehnički muzej u Zagrebu svojim stalnim postavom daje samo pregled njegova znanstveno-istraživačkog rada, ovo je bilo idealno mjesto i vrijeme za cjelovito predstavljanje Tesle – sa znanstvenoga i humanističkog stajališta, jer je i kao čovjek imao te dvije jake karakterne crte.

¹⁹ Izdanja kojima bi se dopunjavala biblioteka obuhvaćala bi slikovnice, ali i doktorske disertacije.

sl.25.–28. Pogled na šetnicu i repliku Tesline ispitne stanice u Colorado Springsu, auditorij za prezentaciju Teslinih izuma i za predavanja na otvorenome, demonstracije Teslinih otkrića u potoku

istraživačkom radu. Tu su interaktivni izložci, tj. četiri replike njegovih najznačajnijih izuma koji su pokrenuli i promijenili svijet, a koji su i danas osnova najnovijim tehnologijama: elektromotor, "Kolumbovo jaje", Teslin transformator i Teslina turbina, smješteni unutar šest odjeljaka koji tematski zaokružuju ta četiri bitna momenta njegova znanstvenog rada:

1. Uvod u Teslin način razmišljanja i metode rada,

2. Otkriće okretnog magnetskog polja (s plazma ekranom na kojemu se prikazuje animirani Teslin rukopis sa skicom elektromotora i njegov dijagram u pijesku ispod staklene ploče poda),

3. Odlazak u SAD, sukob s Edisonom i pobjeda Tesline izmjenične struje na Svjetskoj Kolumbovoj izložbi u Chicagu,

4. Teslini laboratoriji u New Yorku, pokusi na području visokofrekventnih struja, bežičnog prijenosa elektromagnetskih oscilacija i teleautomatike,

5. Teslini posljednji izumi, pisma, odlikovanja i počasti

6. Teslina ostavština – svijet nakon Tesle, prikazani na plazma ekranu ispod staklenog poda.

Do posljednjeg odjeljka ispod staklene ploče poda postavljen je plazma ekran na kojemu se prikazuje današnji svijet, utemeljen na Teslinim izumima, i događaji koje je Tesla predvidio kao znanstvenik.

Opće legende s tekstom koji razrađuje pojedinu temu objektivizirane su kao plakati nalijepljeni na svijetleće

panoe od pleksiglasa i upotpunjeni vizualnim materijalom. Ispred njih su postavljene replike izuma priključene na struju, koje posjetitelji pritiskom na tipke sami pokreću.

Ne ulazeći u daljnji opis prostora i njegovu koncepciju u potkrovlju (jer ona ima svoje specifičnosti vezane za stručni odabir i prezentaciju građe, te uporabu muzeografskih pomagala), valjalo bi se osvrnuti na mjesto i ulogu rodne kuće unutar *Memorijalnog centra "Nikola Tesla"* te budućnost Centra općenito.

Autor stručne koncepcije dijela postava u potkrovlju je Renato Filipin iz Tehničkog muzeja u Zagrebu.

5. DJELOVANJE RODNE KUĆE NIKOLE TESLE UNUTAR MEMORIJALNOG CENTRA "NIKOLA TESLA" U SMILJANU

Smatram da su upravo pitanje autentičnosti ambijenta, prostora i inventara te način prezentacije građe unutar rodne kuće dovoljni argumenti za izradu postava memorijalnog tipa te da je naziv *Memorijalni centar "Nikola Tesla"*, koji danas nosi cijeli tematski park, u cjelini primjeren i odgovara njegovim prostornim jedinicama.

Centar obuhvaća:

1. ulazni trijem s blagajnom i suvenirnicom,
2. parkiralište,
3. spomenik Nikoli Tesli kipara Mile Blaževića,
4. Teslinu turbinu,
5. platforme, tj. dva mosta za demonstracije,
6. Teslin brod na daljinsko upravljanje,
7. repliku Tesline ispitne stanice u Colorado Springsu,

sl.29. Hi-tech dječje igralište u sklopu Memorijalnog centra "Nikola Tesla"

8. multimedijски centar (konferencijsku dvoranu),
9. hi-tech dječje igralište,
10. vanjski auditorij za prezentaciju Teslinih izuma i za predavanja na otvorenome,
11. gospodarski objekt (u kojemu je planirano otvaranje etnografskog postava),
12. rodnu kuću (s novim stalnim postavom),
13. crkvu sv. apostola Petra i Pavla s grobljem,
14. tri kamena obilježja i sedam kamenih klupa arhitekta Zdenka Kolacija iz vremena obnove kuće i okoliša 1976.

Na katastarskoj čestici također je omogućena dogradnja i širenje centra za buduće potrebe.

Memorijalni centar, koji je danas pod upravom Muzeja Like Gospić, valjalo bi prepoznati kao važnu ekonomsku aktivnost za grad Gospić, odnosno za razvoj nekoliko vrsta turizma (kulturnoga, konferencijskoga, edukativnoga, ekoturizma i dr.). Taj atraktivni kulturni "proizvod" posebno je zanimljiv jer se nalazi unutar raznolike, još uvijek ruralne lokalne zajednice s kulturom, tradicijom i običajima ličkoga kraja. Stoga je pri planiranju njegova razvoja potrebno imati na umu ne samo trendove potražnje, nego i sve veću konkurentnost (na lokalnoj, državnoj, pa i svjetskoj razini), te znati da razvoj Centra ne ovisi samo o destinaciji (krajolik i njegovim specifičnostima) već i o prezentaciji, stručnosti ljudi na svim razinama uključenima u rad Centra. Posebno je bitan pristup marketingu, koji će profesionalno i organizirano koordinirati i prezentirati rad Centra, poštujući specifičnost i značenje mjesta, a prije svega osobu Nikole Tesle.

Istaknuto mjesto unutar Memorijalnog centra ima rodna kuća s novim stalnim postavom. Ona je tematski zaokružena i sadržajno najpotpunija jedinica koja omogućuje da se razvoj i budućnost Centra ne gradi samo na kulturnom turizmu već ponajprije na pedagoško-obrazovnim potencijalima.

Cijeli postav u svakom svom segmentu, bilo muzeološkom, vizualno-oblikovnom i tehničko-izvedbenom omogućuje održavanje terenske nastave na načelu zornosti upravo zato što u komunikaciji s posjetiteljem:

- jasno i razumljivo predstavlja kompleksnu Teslinu osobnost i specifičnosti njegova istraživačkog rada, približava djeci nerazumljive pojmove, pojave i fenomene iz svijeta tehnike i znanosti,
- uz pomoć interaktivnih muzeografskih pomagala i upotrebom multimedije omogućuje "čitanje" Tesle na nekoliko razina, uzimajući u obzir činjenicu da su najčešći korisnici računalne tehnologije upravo djeca i mladež, te da se u muzeologiji sve brže iznalaze novi načini prezentacije znanja s elementima interakcije i emocionalnog uživanja,
- omogućuje lako praćenje građe i svladavanje pomagala ne stvarajući "šumove" u komunikaciji s posjetiteljima i simulirajući Teslin imaginarni svijet bez ikakva pedagoško-andragoškog pritiska, potičući tako interes i zadovoljstvo posjetitelja koji, nadamo se, odlazi zadovoljan, noseći sa sobom određenu količinu novog znanja,

- potiče na samostalno učenje i mogući istraživački rad,
- ističe važnost obrazovanja te napredovanja utemeljenog na znanju, potiče samosvijest i pravo na različitost,
- izgrađuje moralne vrijednosti zasnovane na nacionalnoj i vjerskoj toleranciji,
- otvara nove horizonte upućujući na nova promišljanja suodnosa stvari i pojavnosti u današnjem svijetu, koji se temelji upravo na Teslinim izumima.

Da bi Centar u cijelosti funkcionirao na zavidnoj razini, bilo bi poželjno ostvariti mogućnost daljnjeg zapošljavanja i edukacije stručnoga i pomoćnog osoblja u Muzeju Like Gospić uvođenjem pedagoškoga, marketinškoga i tehničkog odjela, koji bi aktivno i primjerenom provodili zaštitu svih jedinica Memorijalnog centra, a napose inventara rodne kuće, te se brinuli o prezentaciji i oglašavanju u cijeloj zemlji, s težištem na odgojno-obrazovnim ustanovama. S povećanjem broja stručnog osoblja trebalo bi osmisliti i primjerene aktivnosti, npr. edukativne radionice, demonstracije i predavanja za sve dobne skupine, održavanje stručnih i znanstvenih skupova i seminara u organizaciji i suorganizaciji Centra, omogućiti djelatnost škola, veleučilišta, klubova i udruga te održavanje sajмова mladih inovatora te osmisliti nagradu Memorijalnog centra "Nikola Tesla" u Smiljanu.

Unutar kuće također bi se trebao zaštititi i njegovati bibliotečni fond dopunjavanjem i inventariziranjem knjiga, čime bi se Centar povezao s lokalnim školama i knjižnicama. Centar bi tako postao bitna karika edukacije, kulturne razmjene i komunikacije na lokalnoj, županijskoj i državnoj razini.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa već je uvrstilo Memorijalni centar na listu obveznih terenskih ishodišta za održavanje nastave, te kao poželjno odredište za osnovnoškolske i srednjoškolske ekskurzije. Od otvorenja Centra u srpnju 2006. rodnu je kuću do danas posjetilo više od 30 000 osoba, većinom učenika. Svemu tome ide u prilog i odlična prometna povezanost autocestom, te idealna blizina Plitvičkih jezera, Bjelolasice, Cerovačkih pećina i drugih kulturnih i prirodnih znamenitosti. Eventualnim povezivanjem Centra s njemu najbližim lokacijama, npr. Ličkom kućom, rodnom kućom Miroslava Kraljevića i dr. Ante Starčevića, arheološkim lokalitetima (srednjovjekovnim gradom Bužimom) te s park-šumama Jasikovac i Vujinovića brdo putem osmišljene turističke ponude omogućilo bi se stvaranje originalne turističke i edukativne rute.

Preduvjet svega dugotrajno je i dobro gospodarenje kojim bi se stekao pouzdan standard usluge, a prije svega integracija Centra s njegovom prirodnom i društvenom okolinom, prihvaćanje na lokalnoj razini te prepoznavanje njegove vrijednosti i potencijala u svijesti domaćih ljudi.²⁰

²⁰ S obzirom na to da je ovaj stručni rad napisan u studenom 2006. godine, bilo je potrebno izmijeniti i ažurirati neke podatke vezane za rad Memorijalnog centra koji danas, nakon zapošljavanja novoga mladog osoblja, bilježi iznimnu posjećenost. "Proizvod" je postao atraktivna destinacija.

Napomena:

Brstilo Rešetar, Matea. Stalni postav Rodne kuće Nikole Tesle u Smiljanu. // Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 2006. (Knjižnica MDC-a, Zbirka rukopisa)

Pismeni rad stručnog ispita za muzejsko zvanje kustosa.

Mentorica: Ela Jurdana

LITERATURA

1. Dautbegović, J. *Iz personalnog arhiva MDC-a: Biserka Velić*. // *Informatica museologica*. 35, 1-2 (2004.), str. 110-117.
2. Gospić on-line. Internet portal Grada Gospića
http://www.gospic.hr/info/Mem_centar_Nikola_Tesla.asp (16. studenog 2006.).
3. *Informatica museologica*. 86-87, (1-2) 1989.; tema broja: Novi muzejski postavi
4. *Informatica museologica*. 31 (1-2) 2000.; tema broja: Nove tehnologije u muzejima i galerijama
5. *Informatica museologica*. 34 (3-4) 2003.; tema broja: Muzejska izložba
6. *Informatica museologica* 35 (1-2) 2004.; tema broja: Neka iskustva u primjeni novih tehnologija i medija: Internet, web, primjena računalne tehnologije u dokumentaciji, multimedija
7. *Introduction to Multimedia in Museums* // Multimedia Working Group; editors: Ben Davis and Jennifer Trant; final editing: Jan van der Starre; editorial Committee: David Bearman, Jennifer Trant, Jan van der Starre, Tine Wanning; International Council of Museums, (ICOM), 1996.
<http://www.willpowerinfo.myby.co.uk/cidoc/introtomultimediamuseums.pdf> (10. studenog 2006.)
8. Klarić, V.; Žic Cepić, N. *Specifični vidovi kulturnog turizma*. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture /uredila Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003., str. 210-220.
9. Kolak, T. *Jesu li lički memorijalni muzeji danas "mrtvi kapital"*. // Međunarodni simpozij *Autentičnost i memorija mjesta: problemi, potencijali, izazovi* / uredila Dunja Šarić. Kumrovec: Muzeji Hrvatskog zagorja, Muzej Staro selo, 2005., str. 238.
10. Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.
11. Maroević, I. *Sadašnjost baštine*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1986.
12. Memorijalni centar "Nikola Tesla". <http://www.mcnikolatesla.hr/> (9. srpnja 2007.)
13. Muzej Like Gospić. http://www.gospic.hr/info/muzej_like.asp (16. studenog 2006.).
14. Nikola Tesla-150 godina genija.
<http://www.nikolatesla.hr/news.aspx?newsID=128&pageID=3> (10. studenog 2006.).
15. Petković, M. *Boravak predsjednika Republike Tita na završnoj proslavi 120-godišnjice rođenja Nikole Tesle: Tito u Lici*. // Večernji list. XX, 5207 (1976.)
16. Prosen, N. *Memorijalna izložba u rodnoj kući Nikole Tesle*. // Vijesti društva muzejsko konzervatorskih radnika NR Hrvatske. V, 5 (1956.), str.122.
17. *Ratne štete na muzejima i galerijama Hrvatske* (MDC)
<http://www.mdc.hr/RatneStete/hr/fs-glavni.html>
18. Tesla, N. *Moji pronalasci*. Zagreb: Školska knjiga, 1990.
19. Tomljenović, R. *Kulturni turizam: strategije za postizanje uspjeha*. // Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture /uredila Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003., str. 201-209.

THE PERMANENT DISPLAY OF THE BIRTH HOUSE OF NIKOLA TESLA IN SMILJAN

The new permanent display of the Birth House of Nikola Tesla, opened to mark the 150th anniversary of the inventor's birth (opened on July 10, 2006) is the first interactive and multimedia-designed display in Croatia, and today works as part of the Nikola Tesla Memorial Centre in Smiljan, managed by the Museum of Lika in Gospić.

On behalf of the Government of the Republic of Croatia and the Parliament, the Ministry of Culture of the Republic of Croatia took over the coordination and financing of the display, effectuated by teamwork from the Croatian History Museum and the Technical Museum in Zagreb.

The conception divided the display into a ground floor in which Tesla's life or biographical details interwoven with historical events in the background, his mental characteristics and a sense of his presence, are shown, and the attic, in which his brilliant intellect and work as an inventor are presented.

Via a unified visual design, by Nikolina Jelavić Mitrović, the display is founded on three crucial elements: light, words and sound. With carefully chosen material to which Tesla's words about himself are counterpointed, the display, formed with a well-thought out multimedia, interactive, minimalist and consistently executed design, works as a fantastically refined and logically linked whole.

Apart from the description of the individual spatial units of the permanent display and its exhibition features, in this paper Matea Brstilo Rešetar, from the Croatian History Museum, author of the conception of the ground floor part, gives a short insight into the reconstruction and post-war renovation of the house, with a look at the earlier display – from the memorial to the ambiental and back again to the memorial, justified by answers to the questions of the authenticity of the ambience, of the house and the inventory. Dealing with the complex issues of the presentation of the material, the paper explains the important role of multimedia and the use of original interactive museographic aids that give the display a powerful educational background that is permeated with emotions.

Finally, the ultimate result of the display is completeness, integration of visuals and content, attractiveness, interactivity, durability in conjunction with reversibility. Of all the thematic units of the Memorial Centre, the Birth House with its new permanent display occupies the leading position. It is thematically rounded and in terms of contents the most complete units of the Centre, and enables its development and future to be based not only on cultural tourism but also, and primarily, on its educational potentials.

Koordinatorica projekta
mr. sc. Branka Šulc, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Autori koncepcije
Matea Brstilo Rešetar, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
Renato Filipin, Tehnički muzej, Zagreb

Konzultantice
Jelena Borošak Marijanović, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb
Božica Škulj, Tehnički muzej, Zagreb

Likovni postav
Nikolina Jelavić Mitrović

Video
Ivan Marušić Klif

Dizajn zvuka
Vjerran Šalamon

Dizajn svjetla
Deni Šesnić

Multimedijski sustav
Edin Karamehmedović, Audio Video Consulting, d.o.o. Zagreb

Funkcionalne naprave Teslinih izuma
Zvonimir Rudomino

Stručne suradnice
Vladanka Milošević, Hrvatski restauratorski zavod, Služba za nepokretnu baštinu, Odjel za graditeljstvo
Marinka Mužar, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Karlovcu

Na kolegijalnoj suradnji zahvaljujemo
Državnom arhivu u Karlovcu
Hrvatskome državnom arhivu, Zagreb
Hrvatskome restauratorskom zavodu, Službi za nepokretnu baštinu, Odjelu za graditeljstvo
Hrvatskome školskom muzeju, Zagreb
Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, Upravi za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskom odjelu u Karlovcu
Muzeju Like Gospić
Muzeju Nikole Tesle, Beograd, Republika Srbija
Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, Zagreb
Orlando filmu, Zagreb
Zagreb filmu, Zagreb